

การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

Promoting a Buddhist way of Life for the Conservation of the Tha
chin River of the Community in Sam Phran District District, Nakhon
Pathom Province

¹กฤติยา ถ้ำทอง และ ²พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ

¹Krittiya Tumtong and ²PhramahaSupawat Thanavuddho

^{1,2}วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: supawat.boon@mcu.ac.th

Received February 17, 2025; Revised March 9, 2025; Accepted: April 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (2) พัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ (3) ขยายผลกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงปริมาณผ่านแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนเกี่ยวกับการดูแลแหล่งน้ำ กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การเก็บขยะริมแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมฝั่ง และการสร้างระบบกรองน้ำจากวัสดุธรรมชาติ งานวิจัยนี้ยังเสนอโมเดล "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) ซึ่งเป็นแนวทางบูรณาการระหว่างศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิถีชุมชนเชิงพุทธ; การอนุรักษ์น้ำ; แม่น้ำท่าจีน; การมีส่วนร่วมของชุมชน; พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to (1) study Buddhist community-based practices in Sam Phran District, Nakhon Pathom Province. (2) develop community activities integrating Buddhist principles to promote the conservation of the Tha Chin River. and (3)

enhance and disseminate innovative Buddhist community-based conservation practices. A mixed-methods research approach was employed, combining qualitative data collection through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory observation with quantitative data collection using questionnaires administered to community members. The findings reveal that Buddhist community practices are strongly linked to environmental conservation, particularly through the role of monks and temples as central hubs for disseminating Buddhist principles such as the Four Brahmaviharas and the Four Sangahavatthus to foster environmental awareness among the community. Activities developed include environmentally-conscious almsgiving ceremonies, riverside clean-ups, tree planting along riverbanks, and constructing natural water filtration systems. This research introduces the "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) as an integrative approach combining religion and environmental conservation. The study highlights the critical role of collaboration among temples, communities, and local authorities in fostering sustainable water conservation efforts.

Keywords: Buddhist community; water conservation; Tha Chin River; community participation; Buddhism

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญของโลก เพราะโลกมีปริมาณน้ำมากถึงร้อยละ 98 ในจำนวนนั้นมีเพียงร้อยละ 2.59 เท่านั้นที่เป็นน้ำจืดซึ่งมนุษย์ใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณน้ำเค็มในทะเล การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้น้ำที่มีคุณภาพดีเหมาะสมแก่การนำไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม จนถึงบริโภคอุปโภคในครัวเรือน (floridagreens.org, ออนไลน์) จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ ป่าชายเลน ปะการัง ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่รู้จักหมดสิ้น (Non - Exhausting Natural Resources) ซึ่งก่อกำเริบมาพร้อมกับมนุษย์ หากขาดน้ำมนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ (พระสุธี การดำรง, 2553)

น้ำเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวล ด้วยเหตุที่น้ำสามารถใช้ประโยชน์ส่วนรวมได้หลายอย่าง ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะทรัพยากรน้ำเมื่อผ่านกระบวนการใช้ประเภทหนึ่งๆ ย่อมทำให้คุณภาพเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจไม่เหมาะสมสำหรับที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ อีก ความเสื่อมโทรมของน้ำนั้นส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพล การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและการเกษตรการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ (สิริพร สบายยิ่ง, 2556) เพื่อระลึกถึงความสำคัญของน้ำ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก อีกทั้งกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในหมู่พลมนุษยชาติในเรื่องการอนุรักษ์น้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำ ทำให้ในปี พ.ศ.

2535 สหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันที่ 22 มีนาคม ของทุกปีเป็นวันน้ำโลก (World Day for Water) (IRC International Water and Sanitation Centre 2008 : 1) โดยหน่วยงานของ สหประชาชาติ ที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องน้ำโดยตรง 2 แห่ง ได้แก่ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) กับคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก หรือ เอสแคป (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific -ESCAP) ระบุว่า พื้นผิวโลก 2 ใน 3 ปกคลุมด้วยน้ำ แต่เป็นน้ำเค็มจากทะเลและมหาสมุทรทั้งหมด ส่วนน้ำจืด ซึ่ง จำเป็นต่อการยังชีพของมนุษย์นั้น ครอบคลุมเพียงร้อยละ 1 ของผิวโลกเท่านั้น แต่แหล่งน้ำจืดส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้ และธารน้ำแข็ง หรือขีโมอยู่ใต้ชั้นผิวดินลึก ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถนำมาใช้ได้ ส่วนแหล่งน้ำจืดที่ใช้ได้จริงๆ มีเพียงร้อยละ 0.25 เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่หาได้จาก แม่น้ำ ทะเลสาบ และแหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำจืดเพียงน้อยนิดนี้เองที่เป็นตัวหล่อเลี้ยงชีวิตประชากร โลกกว่า 7.000 ล้านคน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน และมีการ ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่เหมาะสมทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของน้ำจืด จนตกอยู่ในสถานการณ์ ที่อันตรายอย่างยิ่งสหประชาชาติได้ยกตัวอย่างพฤติกรรมการณ์การใช้น้ำของมนุษย์ว่า ในแต่ละวันมนุษย์ ต้องดื่มน้ำอย่างน้อย 2 - 5 ลิตร ใช้ชักโครก โถส้วม 5 - 15 ลิตร ใช้อาบน้ำ 50 - 200 ลิตร ขณะที่ใช้น้ำเพื่อการชลประทานและการเกษตร รวบรวมร้อยละ 70 ของน้ำทั้งหมด แต่ครึ่งหนึ่งต้องสูญเสียไปเพราะ ซึมลงไปในดินหรือไม่ก็ระเหยขึ้นสู่อากาศหมด จึงทำให้แต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ แม่น้ำลำคลอง โดยวิธีการหรือแนวทางที่เป็นสากล เช่น การดูแลรักษาแหล่งน้ำจากกิจกรรมทาง การเกษตร การปลูกพืชเกษตรจำเป็นต้องใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ตลอดจนถึงการระบายน้ำทิ้งจาก พืชผัก ดังนั้นเกษตรกรจึงควรลดการใช้น้ำสารเคมีที่มีพิษ เพราะสารเคมีเหล่านี้ย่อมไหลลงแหล่งน้ำและ ซึมลงใต้ดิน ควรหาความรู้เพื่อประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์น้ำ เช่น

1) เทคโนโลยีชลประทาน ระบบน้ำหยดในการเพาะปลูก ตลอดถึงการปลูกต้นไม้ใกล้เคียง เพื่อให้ซึมซับน้ำก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

2) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคอุตสาหกรรม น้ำเสียเป็นส่วนหนึ่งของภาคอุตสาหกรรม โรงงานจึงควรวางแผนการบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่สิ่งแวดล้อม ตั้งแต่กระบวนการคัดแยกของแข็งที่ปนเปื้อนกับน้ำ แล้วเติมคลอรีนเพื่อกำจัดของเสีย จากนั้นคัดแยกของหนักเติมออกซิเจนเพื่อให้ แบคทีเรียย่อยอินทรีย์วัตถุเป็นขั้นตอนสุดท้ายการกำจัดสารมลพิษในน้ำก่อนระบายทิ้งสู่แหล่งน้ำ

3) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคครัวเรือน แม้ภาคครัวเรือนจะไม่มีสารเคมีปนเปื้อนเท่ากับ ภาคอุตสาหกรรม แต่สามารถใช้วิธีกำจัดของเสียก่อนระบายเช่นเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบให้ สิ้นเปลืองมากขนาดนั้น อาจหาวิธีที่เหมาะสมและง่ายกว่า เช่น การสร้างบ่อกักเก็บอย่างถูกวิธี ติดตั้ง สุขภัณฑ์และระบบประหยัสน้ำ

สำหรับประเทศไทยนั้น มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติอยู่มากมาย กระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของ ภูมิภาคของประเทศ วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่กับสายน้ำมาเนิ่นนาน อันสะท้อนให้เห็นจาก วัฒนธรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือชาววัง โดยทั่วไปแล้วเรามัก ได้ยินคำกล่าวที่ว่า “เดือนสิบเอ็ดนํ้านอง เดือนสิบสองนํ้าทรง เดือนอ้ายเดือนยี่ น้ำก็ล้นไหลลง” เป็นคำ กล่าวที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือระหว่างคนกับสายน้ำได้เป็นอย่างดี วิถี

ของ “ชาวน้ำ” ซึ่งเชื่อมโยงกับธรรมชาติหรือวัฏจักรที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติประจำอยู่ทุกปี ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (น้ำลด-น้ำหลาก) นี้ยังเป็นสิ่งกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับสังคมเกษตรกรรมของคนไทยมาอย่างยาวนาน ในอดีต ผู้คนจะเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่กับน้ำท่วมอย่างมีความสุข เข้าใจในวิถีแห่งธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ โดยการสร้างบ้านแบบเรือนแพหรือสร้างเรือกพื้นสูง ซึ่งเป็นการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ มิใช่การปรับธรรมชาติเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของมนุษย์ดังที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เช่น เมื่อรู้ที่บ้านของตนอยู่ที่ลุ่มต่ำเมื่อถึงฤดูน้ำหลากก็จะสร้างคันดินหรือทำทุกวิธีเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วม เป็นต้น (ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์)

จะเห็นได้ว่า คนกับสายน้ำนั้น มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน แต่การพัฒนาประเทศที่ก้าวกระโดด มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาอย่างมากมาย ตามสภาวะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ของเสียที่เกิดจากการประกอบการและการดำรงชีวิตของประชาชน การเกษตรกรรม ถูกทิ้งหรือปล่อยลงในแม่น้ำ ทำให้มีสารพิษเจือปน โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่มีผักตบชวา และพิษน้ำอื่น ๆ มากที่สุดสายหนึ่ง พิษที่มีอยู่หนาแน่นนี้เป็นตัวสกัดกั้นการไหลถ่ายเทของน้ำ ทำให้ของเสียเหล่านั้นเกิดการสะสมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยสาเหตุเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหามลพิษในแม่น้ำท่าจีนอย่างรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่าน 4 จังหวัด คือ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้น 325 กิโลเมตร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม ไหลผ่านสามอำเภอของจังหวัดนครปฐม อันได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสองพี่น้อง แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แม่น้ำนครชัยศรี ตลอดสองฝั่งแม่น้ำมีชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม, 2543)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยในฐานะที่ทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม จึงมีความประสงค์ที่จะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในลุ่มแม่น้ำท่าจีน นี้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ผ่านวิถีชีวิตชุมชนเชิงพุทธ หมายความว่า วิถีชีวิตที่เคยเป็นอยู่เป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น เคยหาเช้ากินค่ำยังไง ก็ทำอย่างนั้น ไม่ได้ไปเปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนแต่อย่างใด เพียงแต่จะใช้การอนุรักษ์เชิงพุทธเข้าไปมีบทบาทมากขึ้น โดยการใช้วิถีทางน้ำเชิงพุทธ เช่น การตักบาตร ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือยาว เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์น้ำอีกทางหนึ่ง ผ่านงานวิจัยที่ชื่อว่า การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม ให้สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศที่กำหนดให้วันที่ 20 กันยายน ของทุก ๆ ปีเป็นวันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชุมชน กิจกรรม และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม

3. เพื่อขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสารดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางพระพุทธศาสนา บทความวิชาการ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและแนวทางพุทธบูรณาการ การดัดแปลงข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำเสนอแนวคิดและองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมอนุรักษ์น้ำของชุมชน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพระสงฆ์ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์น้ำ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) เพื่อหาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์น้ำผ่านแนวคิดพุทธศาสนา

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินการโดยการออกแบบและดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์น้ำในชุมชนร่วมกับวัดและหน่วยงานท้องถิ่น กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ และการสร้างระบบกรองน้ำธรรมชาติ ข้อมูลที่ได้รับจากการปฏิบัติการถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อประเมินผลกระทบและปรับปรุงแนวทางการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

1) วิถีชีวิตของชาวชุมชนในอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับพระพุทธศาสนา โดยวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งทางศาสนาและสังคม ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน และการสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงค่านิยมทางพุทธศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น พิธีลอยกระทง และการปล่อยปลา ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำเป็นวิธีหนึ่งที่ชุมชนใช้ในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีน ซึ่งถือเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

นอกจากนี้ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชุมชน ชาวบ้านยึดถือหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ และการรณรงค์ให้ลดการใช้ถุงพลาสติก เป็นตัวอย่างของการบูรณาการแนวคิดพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของชุมชนทำให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเป็นมากกว่าการดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของชาวบ้าน การที่วัดมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของชุมชนช่วยให้การส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลในระยะยาว ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านศาสนาและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม โดยชาวบ้านเริ่มมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ลดการทิ้งขยะลงแม่น้ำ และใช้ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่ามากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในอนาคต

2) บทบาทของวัดในชุมชนวัดมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการถ่ายทอดหลักธรรมและแนวคิดด้านจริยธรรมแก่ประชาชน การเผยแพร่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์น้ำและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า ผ่านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการลดขยะและการบำบัดน้ำเสียในวัด

นอกจากนี้ วัดยังเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีการส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ค่ายอนุรักษ์น้ำ การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนและพระสงฆ์เพื่อรักษาความสะอาดของแม่น้ำท่าจีน และการใช้เทคโนโลยีแบบพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์น้ำ เช่น การใช้พลังงานทางเลือกและระบบบำบัดน้ำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การที่วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจุดรวมพลังของชุมชน ส่งผลให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนไม่ได้เป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่เป็นแนวทางที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในระยะยาว การที่ชุมชนมีการเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมในด้านการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ ซึ่งจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟูและคงความสมดุลต่อไปในอนาคต

3) ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติของชุมชนต่อสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านเชื่อว่าการดูแลรักษาแม่น้ำเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา เช่น การไม่ทิ้งขยะลงน้ำ การลดการใช้สารเคมีในการเกษตร และการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์น้ำในแม่น้ำท่าจีน

กิจกรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาในเรื่องสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การทำบุญตักบาตรน้ำ การปล่อยปลา และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ซึ่งชาวบ้านถือเป็นการแสดงความเคารพต่อสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิต นอกจากนี้ หลักธรรมเช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเชื่อเหล่านี้ยังส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยมีการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การไม่ตัดไม้ทำลายป่าในเขตวัด การฟื้นฟูพื้นที่ริมแม่น้ำด้วยการปลูกต้นไม้ และการร่วมมือกันรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำในชุมชน การที่ชุมชนมีค่านิยมทางศาสนาที่แข็งแกร่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์น้ำให้เกิดผลอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่าความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา มีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการดูแล

สิ่งแวดล้อม การบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนากับการอนุรักษ์น้ำเป็นแนวทางที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

4) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนอำเภอสามพรานมีรากฐานจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และวัดมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านยึดถือแนวทางแห่งความดี โดยการนำหลักธรรม เช่น ศีล 5 และอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต กิจกรรมที่สำคัญได้แก่ การอบรมศีลธรรมในโรงเรียน การบรรยายธรรมแก่ประชาชน และการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาในวัดและชุมชน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมจิตอาสาและการพัฒนาคุณธรรมในชุมชน เช่น การร่วมกันทำความสะอาดวัด การรณรงค์ลดขยะ และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำท่าจีน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นจิตสำนึกของชาวบ้านให้เห็นถึงคุณค่าของการมีน้ำที่สะอาดและสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สงบสุขและสมดุล

กิจกรรมเหล่านี้มีผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมต่อชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาและแนวทางแห่งความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้นในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป

5) การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว ชุมชนอำเภอสามพรานมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาและการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การปรับตัวของชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมกับแนวคิดสมัยใหม่ที่กำลังถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน หนึ่งในแนวทางการปรับตัวที่สำคัญคือการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียแบบชีวภาพที่ใช้ในบางวัดและชุมชน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนพลาสติก และการส่งเสริมการรีไซเคิลขยะเพื่อช่วยลดปริมาณขยะในแม่น้ำท่าจีน นอกจากนี้ ชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และหันมาใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์เพื่อปกป้องระบบนิเวศของแม่น้ำ วัดมีบทบาทในการช่วยให้ชุมชนปรับตัวโดยการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการเทศนาและกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและการจัดการขยะ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบที่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ชุมชนสามารถรักษาคูณค่าของวิถีชุมชนเชิงพุทธไว้ได้ ในขณะที่ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. วัดอุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนากิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนภายใต้วัดอุประสงค์ข้อที่ 2 ได้รับการออกแบบโดยอาศัยแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แนวคิดหลักที่นำมาใช้ ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนามีดังนี้:

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ได้รับการออกแบบตามแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านศาสนา โดยเน้นการลดการใช้พลาสติกในพิธีกรรมทางศาสนา มีผลกระทบโดยตรงต่อการลดขยะพลาสติกจากกิจกรรมทางศาสนา และช่วยสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวทางอนุรักษ์น้ำอย่างยั่งยืน

กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ พัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิด การสร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ทำให้เยาวชนได้มีโอกาสดึงมือปฏิบัติจริง มีผลกระทบต่อ การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่สามารถถ่ายทอดแนวคิด การอนุรักษ์ไปสู่รุ่นต่อไป

กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” ได้รับการออกแบบโดยอิงหลัก การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement Theory) ซึ่งเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการอนุรักษ์ น้ำของตนเอง มีผลกระทบเชิงบวกโดยช่วยสร้าง ความตื่นตัวและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้ ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อแม่น้ำที่อยู่ใกล้ชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ออกแบบโดยใช้แนวคิด การอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Conservation) ซึ่งช่วยให้การอนุรักษ์น้ำสามารถผสานเข้ากับประเพณีที่มีอยู่เดิม มีผลกระทบ โดยตรงต่อ การลดขยะจากการลอยกระทง และช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เลือกใช้ วัสดุธรรมชาติแทนโฟม

การนำกิจกรรมทั้ง 4 รูปแบบไปใช้ในชุมชนส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้าน สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม มีการลดขยะที่ปนเปื้อนในแม่น้ำท่าจีน ปรับปรุงคุณภาพน้ำ และเพิ่ม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์น้ำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การผสมผสานแนวคิดทางพุทธ ศาสนาเข้ากับแนวทางการอนุรักษ์ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนที่ยั่งยืนและสามารถขยายผลไปยังชุมชน อื่นได้ในอนาคต

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขยายผลกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนผ่านแนวทางพุทธบูรณาการสามารถขยายผลได้โดยการ พัฒนากิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา เข้ากับแนวทางอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งหวังให้เกิดพฤติกรรมที่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรม ที่ได้รับการพัฒนาและขยายผลมี 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม. กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ. กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นได้

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนปรับเปลี่ยน พฤติกรรมโดยลดการใช้พลาสติกในพิธีกรรมทางศาสนา เปลี่ยนมาใช้ภาชนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ใบตองหรือวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ นอกจากนี้ยังใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางใน การส่งเสริมความมีเมตตาต่อสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้สามารถช่วยลดขยะจาก กิจกรรมทางศาสนาและส่งเสริมให้วัดกลายเป็นต้นแบบของการดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่ เยาวชนโดยใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแนวทางให้เยาวชนมีวินัยในการดูแลแม่น้ำ มี สมาธิในการเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงของน้ำ และพัฒนาปัญญาในการหาวิธีอนุรักษ์น้ำให้เกิดผลใน ระยะยาว กิจกรรมหลักในค่ายเยาวชนได้แก่ การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การปฏิบัติจริง ผ่านการเก็บขยะริมแม่น้ำ และการทดลองใช้ระบบกรองน้ำแบบธรรมชาติ ซึ่งช่วยสร้างองค์ความรู้ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดูแลแม่น้ำท่าจีน

กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ” เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของแม่น้ำ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการอธิบายถึงผลกระทบของการกระทำต่อระบบนิเวศในแม่น้ำ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมนี้จะช่วยสร้างการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการดูแลสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก เป็นกิจกรรมที่ปรับปรุงจากประเพณีเดิมให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ในการอธิบายปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการลอยกระทง เช่น ทุกข์ (ขยะจากกระทง) สมุทัย (สาเหตุจากพฤติกรรมของประชาชน) นิโรธ (แนวทางแก้ไขโดยใช้กระทงธรรมชาติ) และมรรค (แนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้การลอยกระทงไม่ก่อให้เกิดมลพิษ) การรณรงค์ให้ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม รวมถึงการจัดจุดรับคืนกระทงเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อ เป็นแนวทางที่ช่วยลดขยะในแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การขยายผลกิจกรรมทั้ง 4 รูปแบบนี้จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดูแลและรักษาแม่น้ำท่าจีน โดยใช้แนวทางพุทธบูรณาการเป็นแกนหลักในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ แต่ยังช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนอำเภอสามพรานมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุยรัมย์) (2561) ที่วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่าน อริยสัจ 4 และ ราชสังคหวัตถุ 5 สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามงานวิจัยบางส่วน เช่น งานของ พระสุธี การดำรง (2553) ที่เน้นบทบาทของพระธรรมเสนาบดีในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มุ่งเน้นการบริหารและการประสานงานในระดับนโยบายมากกว่าการลงมือปฏิบัติในระดับชุมชนโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งเน้นการศึกษา วิถีชีวิตของชุมชน และการบูรณาการหลักศาสนากับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรัพย์ผล (2542) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ จิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน พบว่าการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และกลุ่มองค์กรมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือของวัดและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น งานวิจัยเชิงปริมาณ ที่ใช้แบบสอบถามวัดระดับจิตสำนึกของประชาชนต่อการอนุรักษ์น้ำ ในขณะที่งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมของชุมชน เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยตรง

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ในแง่ของหลักการทางพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับ วิถีชุมชนเชิงพุทธ ในการ

เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ศึกษามาในเชิงลึก จึงถือเป็นมุมมองใหม่ที่สามารถต่อยอดและขยายผลไปสู่แนวทางการอนุรักษ์น้ำในชุมชนอื่น ๆ ได้ในอนาคต

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมีแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และวัดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ พระสุธี การดำรงห์ ที่ศึกษาบทบาทของพระธรรมเสนานีในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนและพบว่าพระสงฆ์สามารถเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรัยพ์ผล (2553) ก็สนับสนุนแนวคิดนี้โดยชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการอนุรักษ์คือการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท 4 อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น กล่าวคือ งานวิจัยเดิมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ในเชิงนโยบายและบทบาทของบุคคลเฉพาะเจาะจง เช่น บทบาทของพระธรรมเสนานีหรือกลุ่มอนุรักษ์น้ำในระดับองค์กร ขณะที่งานวิจัยนี้เน้น การสร้างรูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในระดับชุมชน โดยอาศัยหลักวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การจัดกิจกรรม การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ และการทำบุญตักบาตรแบบรักษาสีโลก ซึ่งไม่ได้พบในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านี้ อีกหนึ่งประเด็นที่งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยเดิมคือ การใช้แนวคิดพุทธศาสนาในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติ งานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (2561) ใช้วิธีสัง 4 เป็นกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ แต่ไม่ได้ออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง ในขณะที่งานวิจัยนี้นำหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และ สังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน สอดคล้องกับแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยศึกษาไว้ในงานวิจัยก่อนหน้านี้ แต่ มีความแตกต่างในด้านการออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนผ่านแนวทางของพุทธศาสนา

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าจากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีทั้งประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยนี้ โดยงานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กฤษณ์) มีความสอดคล้องกับการศึกษานี้ในแง่ของการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยดังกล่าวใช้ อริยสัง 4 และราชสังคหวัตถุ เป็นแนวคิดหลัก ซึ่งใกล้เคียงกับการใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในงานวิจัยนี้ และงานวิจัยของ พระสุธี การดำรงห์ ที่ศึกษา บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนห์ กิตติวณโณ) พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษา ประสานงาน และผลักดันนโยบาย ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของงานนี้ที่เน้นบทบาทของพระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานอนุรักษ์น้ำ นอกจากนี้งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรัยพ์ผล ที่ศึกษา จิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ เนื่องจากพบว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำสูง และมีการใช้หลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดที่คล้ายคลึงกับหลักธรรมที่ถูกใช้ในงานวิจัยนี้

งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การปลูกป่า การจัดการขยะ และการลดมลพิษทางน้ำ แต่ยังไม่มียงานวิจัยที่นำ วิถีชุมชนเชิงพุทธ มาใช้เป็นแนวทาง

หลักในการอนุรักษ์น้ำโดยตรง อย่างเช่นงานวิจัยของ ดาราณี โฉมเผือก (2562) ที่ศึกษาการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย เน้นที่กระบวนการอนุรักษ์แบบพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับรัฐและประชาชน แต่ไม่ได้เน้นมิติทางศาสนา ซึ่งต่างจากงานวิจัยนี้ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางพุทธศาสนาเป็นหลัก และงานวิจัยของ วิจิตร วิชัยสาร และคณะ (2564) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบ เน้นที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกผ่านการใช้หลักธรรมทางศาสนา นอกจากนี้งานวิจัยของ เสาวรส ยิ่งวรรณะ ที่ออกแบบ การประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน 360 องศา มุ่งเน้นการวัดผลทางพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่เน้นการพัฒนา กิจกรรมเชิงปฏิบัติการในชุมชนตามแนวคิดพุทธศาสนา

จึงได้สรุปข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ คือ เป็นงานวิจัยเชิงพุทธ ที่เน้นการอนุรักษ์น้ำผ่าน วิถีชีวิตของชุมชน โดยอาศัย หลักธรรม และ กิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถใช้แนวทางการบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความต่อเนื่องและยั่งยืน และยังมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ การทำบุญตักบาตรแบบรักษัลโลก และการฝึกอบรมเยาวชนเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวทางที่ยังไม่มีการศึกษาในงานวิจัยก่อนหน้านี้

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย ดังนี้

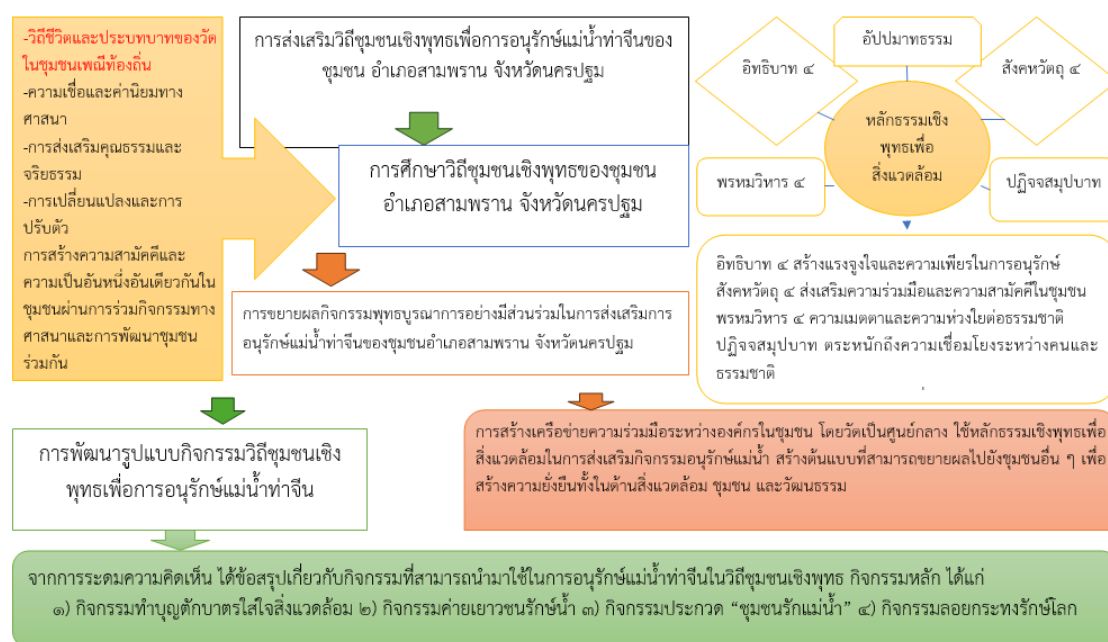
1. วิถีชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำ การศึกษาพบว่า วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์เพื่อแม่น้ำ การทำบุญตักบาตรโดยใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านหลักธรรม ประเด็นสำคัญของวิถีชุมชนเชิงพุทธที่ส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำ มีความเชื่อทางศาสนาส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์น้ำ วัดทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยส่งเสริม ความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. การพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน จากการระดมความคิดเห็นของชุมชน พบว่ากิจกรรมที่สามารถใช้อนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ได้แก่ 1) กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ประชาชนลดการใช้ถุงพลาสติกและใช้ภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ ปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน 3) กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ” กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดแม่น้ำ 4) กิจกรรมลอยกระทงรักษัลโลก ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม และลดขยะในแม่น้ำ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เกิด พฤติกรรมอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้

3. การใช้หลักธรรมเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยมีหลักสำคัญดังนี้ 1) อิทธิบาท 4 สร้างแรงจูงใจและความเพียรในการอนุรักษ์ 2) สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน 3) พรหมวิหาร 4 สร้างความเมตตาและความห่วงใยต่อธรรมชาติ 4) ปฏิจจสมุปบาท ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และ 5) อัปมาทธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกเรื่องความไม่ประมาทในการดูแลสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้การอนุรักษ์น้ำไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางกายภาพ แต่เป็นกระบวนการที่ปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในระยะยาว

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ หนึ่งในข้อค้นพบสำคัญคือ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม เช่น การบูรณาการภาคีเครือข่าย ระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชน การจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา ฝักระวังคุณภาพน้ำและป้องกันมลพิษ และการพัฒนาโมเดลต้นแบบ ขยายผลไปยังชุมชนอื่นเพื่อให้การอนุรักษ์มีความต่อเนื่อง

ภาพประกอบ 1 โมเดลการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธ

บทสรุป

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถิชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่แนวคิดอนุรักษ์น้ำสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรน้ำของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนา เช่น การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ การประกวดชุมชนรักแม่น้ำ และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างพฤติกรรมเชิงบวกต่อการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม การขยายผลกิจกรรมในเชิงพุทธบูรณาการผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการออกแบบกิจกรรมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในชุมชน ทั้งในแง่ของการลดขยะ การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมน้ำ ดังนั้น งานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่สามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน แต่ยังสามารถเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์แหล่งน้ำอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดพุทธบูรณาการเพื่อสร้างจิตสำนึกที่มั่นคงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม โมเดล Buddhist Community-Based Water Conservation Model (BCWC Model) ให้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำในพื้นที่อื่น ๆ
2. สนับสนุนงบประมาณให้กับโครงการอนุรักษ์น้ำที่บูรณาการหลักพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มี กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน วัด และชุมชน อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การขยายพื้นที่ศึกษา – ควรดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย
2. การศึกษาผลกระทบระยะยาว – ควรมีการติดตามผลของแนวทางและกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการในระยะยาว
3. การเปรียบเทียบแนวทางการอนุรักษ์น้ำ – ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่ใช้หลักพุทธศาสนากับแนวทางการอนุรักษ์อื่น ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี หรือแนวทางการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานรัฐ
4. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน – ควรศึกษาวิธีการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ในการอนุรักษ์แม่น้ำ เพื่อสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมอนุรักษ์
5. การวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ – ควรทดลองใช้กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ หรือการทำบุญตักบาตรแบบรักษ์โลก ในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อประเมินผลและปรับปรุงแนวทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

floridagreens.org. แนวทางการอนุรักษ์น้ำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.floridagreens.org/แนวทางการอนุรักษ์น้ำ/> [10 มกราคม 2566].

- กรมทรัพยากรน้ำ. วันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dwr.go.th/index.php> [10 มกราคม 2566].
- ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม. (2543). *สานฝันวันท่าจีนสวย*. นครปฐม: ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม.
- ดร.ณิ ททรัพย์ผล. (2553). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของพระสงฆ์ ในวัดบริเวณแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา จิตวิทยาชุมชน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- ดาราณี โฉมเผือก. (2562). “เครือข่ายกระบวนการอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ พัฒนาสังคม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธี การดำรง. (2553). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติวณ โณ). *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุญรัมย์). (2561). “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธ”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธี การดำรง. (2553). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติวณ โณ)”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- วิจิตร วิชัยสาร และคณะ. (2564). “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์ และจุดรับน้ำดิบสำแล”. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. ปีที่ 11 ฉบับที่ 3: 42-53.
- สิริพร สบายยิ่ง. (2556). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขต จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ศิลปวัฒนธรรม. *ความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_40381 [10 มกราคม 2566].